

УДК 78.071.1;78.071.2;78.072
DOI 10.32782/2224-0926-2025-1-52-4

Жишковиц Мирослава Андріївна
кандидатка мистецтвознавства, професорка,
професорка кафедри академічного співу,
Львівська національна музична академія імені М.В. Лисенка
<https://orcid.org/0000-0003-3432-2641>

ТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ВИДАТНИХ УКРАЇНСЬКИХ СПІВАКІВ У СВІТЛІ МИСТЕЦТВОЗНАВЧОЇ ДУМКИ СТАНІСЛАВА ЛЮДКЕВИЧА

Стаття присвячена розгляду численних напрацювань Станіслава Людкевича в галузі музикознавства й музичної критики, сфокусованих на постатях українських співаків і їхній виконавській діяльності. Мета дослідження полягає в спробі реконструювати думки вченого стосовно його оцінок характеристик творчої діяльності співаків і їхніх виконавських можливостей. Із цією метою залучено масив джерел, наукових публікацій у вигляді статей і рецензій, які дають можливість відтворити підходи вченого як мистецтвознавця і критика до різних мистецьких подій, учасниками яких були як співаки європейського і світового рівня, серед них – Олександр Мишуга, Соломія Крушельницька, Модест Менцинський, Михайло Голинський, так і мени знані, котрі однак активно долучилися до плекання й розвитку культури в Галицькому краю. Для розкриття теми застосовано низку загальнонаукових (історичний, персонологічний), емпіричних (спостереження й опису), спеціальних мистецтвознавчих (аналітичний, інтерпретологічний) методів дослідження. Аналізовані матеріали дають змогу прослідкувати за музичним і культурним життям Галичини й Львова впродовж тривалого часу, ознайомитися з іменами виконавців, репертуаром і рівнем виконання, а також почерпнути об'єктивну інформацію про особливості виконавської творчості наших співаків, про їхні голосові прикмети, манеру співу, виконавсько-артистичні можливості, широкий інтелект, високі духовні якості, які не давали їм змоги забути рідний ґрунт, постійне самовдосконалення як рушій усебічного розвитку. Аналіз умісту означених праць спонукає до розуміння сутності того, що, презентуючи свій багаж досягнень як свідчення плідної взаємодії різних вокальних культур, наші славетні співаки промовисто засвідчили: непересічний талант та унікальний голос, а також велика жага до пізнання вершин сценічної виконавської майстерності можуть створити образ співака як креативної особистості, яка, незважаючи на складні обставини, творить себе саму і світ навколо себе, у результаті оволодіває свободою творчості й сама є джерелом і результатом цієї творчості.

Ключові слова: Станіслав Людкевич, статті й рецензії, українські співаки, голосові прикмети, характеристика виконавської творчості.

Zhyshkovych Myroslava. Creative Activity of Prominent Ukrainian Singers in the Light of Art Criticism Thought by Stanislav Lyudkevych

The article is dedicated to exploring the numerous contributions of Stanislav Lyudkevych in the fields of musicology and music criticism, with a focus on Ukrainian singers and their performing activities. The aim of the study is to reconstruct the scholar's thoughts regarding his evaluations of the creative activity of singers and their vocal capabilities. To achieve this, a range of sources, scientific publications in the form of articles and reviews, have been analyzed, providing insight into the scholar's approaches as an art critic and musicologist towards various artistic events, which included not only singers of European and global stature, such as Oleksandr Myshuha, Solomiya

Krushelnytska, Modest Menzinsky, and Mykhailo Holynskyy, but also lesser-known figures who actively contributed to the cultivation and development of culture in the Galician region.

A number of general scientific (historical, personal), empirical (observational and descriptive), and specialized art criticism (analytical, interpretive) research methods have been employed to explore the topic. The analyzed materials provide an opportunity to trace the musical and cultural life of Galicia and Lviv over an extended period, to become acquainted with the names of performers, their repertoire, and the level of their performances, as well as to gain objective information about the peculiarities of our singers' artistic creativity, their vocal characteristics, singing style, performing and artistic abilities, broad intellect, and high spiritual qualities, which prevented them from forgetting their native soil. The study highlights their continuous self-improvement as a driving force for comprehensive development. An analysis of the contents of these works leads to an understanding of the essence of how, by presenting their achievements as evidence of fruitful interaction between various vocal cultures, our famous singers powerfully demonstrated: exceptional talent and a unique voice, as well as a great thirst for discovering the heights of stage performance mastery, can create the image of a singer as a creative personality who, despite difficult circumstances, shapes both herself and the world around her, ultimately mastering the freedom of creativity and becoming both the source and the result of this creativity.

Key words: Stanislav Lyudkevych, articles and reviews, Ukrainian singers, vocal characteristics, description of performing creativity.

Вступ. Ушановуючи пам'ять Станіслава Людкевича (1879–1979) – унікальної постаті в українській музичній культурі – композитора, диригента, авторитетного вченого-музикознавця, першого українця зі ступенем доктора філософії у сфері музики, фольклориста, невтомного музично-громадського діяча, педагога, маємо можливість ще й ще раз доторкнутися до його багатогранної спадщини в різних сферах діяльності.

Як відомо, у молоді роки митець часто виступав як виконавець: піаніст, співак, також понад сорок років як диригент. Поряд із композиторською творчістю особливо велику увагу приділив музикознавству, музичній критиці. Слідкуючи за музичним життям Галичини упродовж багатьох десятиліть, С. Людкевич висвітлював усі музичні події, від учнівських «пописів» у Вищому музичному інституті імені Миколи Лисенка й до концертних виступів визначних музикантів, артистів-співаків, хорів, симфонічних концертів, оперних вистав, давав правдиву оцінку репертуару та виконання. *«В особі С. Людкевича Галичина мала насправді першого професійного музичного критика. Його численні рецензії, замітки, огляди, критично-аналітичні статті – це більше, ніж півстолітня хроніка українського музичного життя Галичини і насамперед Львова»*¹, – зазначає Зеновія Штундер.

Матеріали та методи. Для розкриття теми дослідження використано численні напрацювання митця в галузі музикознавства й музичної критики у вигляді статей і рецензій, сфокусованих на постатях українських співаків і їхній творчій діяльності. Найбільша частина статей і рецензій написана й опублікована до 1939 року, лише деякі інші – у пізніші роки. Та їх небагато. Серед основного масиву – такі статті: «Модест Менцинський як оперний співак» (Шлях, 1918); «Модест Менцинський і українська пісня» (зб. «Терем», 1919); «Модест Менцинський» (Діло, 1924); «Виступи Модеста Менцинського на сцені й естраді в Кельні» (Діло, 1929); «Олександр Мишуга як артист

¹ Штундер З.С. Людкевич як музикознавець, фольклорист і музичний критик. *Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи* / упоряд., ред., вступ. стаття і примітки З. Штундер. Львів : Дивосвіт, 1999. Т. 1. С. 17–18.

і вчитель співу» (зб. «О. Мишуга – митець і людина», 1938); «Спомин про С. Крушельницьку» (зб. «Славетна співачка», 1956); «Модест Менцинський (фрагмент спогаду)» (приблизно 1964); «Шовковий тенор (до 75-річчя від дня народження М. Микиші)» (Радянська культура, 1960).

Також розглянуто численні рецензії про інших наших галицьких співаків і співачок, а саме: «Концерт Прокоповича-Орленка і С. Стадникової в Перемишлі» (Український голос, 1919); «Музичний огляд. Концерт М. Маслюка, В. Барвінського і Чабанівної» (Громадська думка, 1920); «Концерт О. Любич-Парахоняківни, В. Барвінського і Є. Перфецького» (Вперед, 1920); «Два концерти. «Вечір пісень» п. Галі Пясецької і концерт п. Р. Любінецького» (Діло, 1923); «Концерт п. М. Голинського» (Діло, 1924); «3 музичного руху. Концерт п. Анди Остапчук і п. В. Божейко» (Новий час, 1927); «Виступ В. Тисяка-Юстіні» (Діло, 1928); «3 театру. Дебют п. Г. Дмитрашівної у «Cavalleria Rusticana» (Діло, 1929); «Концерт співачки І. Синенької-Іваницької» (Боян, 1930); «Вечір новітніх пісень О. Бандрівської» (Діло, 1936); «Вечір пісень та арій Гени Зарицької» (Діло, 1938); «Вечір пісень та оперних арій п. Олени Дмитраш» (Діло, 1939); «Великий концерт в залі театру» (сопрано – С. Гавришук, Є. Поспієва, тенори – В. Тисяк, М. Старицький, баритон Д. Йоха) (Львівські вісті, 1942).

Означені статті й рецензії дають можливість прослідкувати за музичним життям Галичини та Львова впродовж декількох десятиріч, ознайомитися з іменами виконавців, репертуаром і рівнем вишколу крізь призму критичного аналізу вченого. Для розкриття теми застосовано низку загальнонаукових (історичний, персонологічний), емпіричних (спостереження та опису), спеціальних мистецтвознавчих (аналітичний, інтерпретологічний) методів дослідження.

Результати. Концентруючи увагу на вмісті численних рецензій, особливу увагу звертаємо на ті абзаци, у яких С. Людкевич торкається виконавського аналізу, опису голосових якостей співаків, професійного уміння тощо. Наприклад, рецензуючи виступ співака Р. Прокоповича-Орленка, автор у статті «Концерт Прокоповича-Орленка і С. Стадникової в Перемишлі» (Український голос, 1919) пише: *«Починаючи з оцінки самих артистів, то гром. Орленко – по кількалітній твердій німецькій школі – виявив себе, як на наші артистичні відносини, першорядною сценічною і концертною силою. Великий і здоровий його голосовий матеріал, на диво витончений школою, музикальна культура, інтелігентне й безпосереднє інтерпретування, спосібність віддання ліричних, як і драматичних моментів – отсе головні, гарні прикмети цього співака»*².

Здійснюючи аналітичний огляд концерту М. Маслюка, п. Чабанівної та В. Барвінського (Громадська думка, 1920), С. Людкевич особливу увагу звертає на виступ М. Маслюка, учня Ч. Заремби, відомого *«нам з концертної естради ще перед війною. Се справжній оперний артист італійського напрямку bel canto так голосом, як і школою. Прегарний тембр його об'ємистого голосу, нагадуючий краскою найкращих майстрів італійського стилю, легкість орудування. Шляхетна, всюди заокруглена, без різких акцентів інтерпретація й інтелігентне фразування – усе те разом найкраще надається до італійських оперних арій стилю Верді. В українськiм пісеннiм стилi артист почуває себе, мабуть, трохи менше свобiдно; та коли він хоче, зможе легко й*

² Людкевич С. Концерт Прокоповича-Орленка і С.Стадникової в Перемишлі. *Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи / упоряд., ред., вступ. стаття і примітки З. Штундер.* Львів : Дивосвіт, 2000. Т. 2. С. 450.

до жанру Лисенка привикнути та по-своєму до його примінитися»³. На велике переконання Людкевича, цей співак є «одним з найцінніших нових добутків оперної штуки на нашій галицькій ґрунті, і годиться йому тільки побажати якнайкращої кар'єри на чужій сцені, поки своєї рідної дасть Біг»⁴.

Рецензуючи концерт М. Голинського (Діло, 1924), С. Людкевич звертає увагу на його «просто феноменальний голосовий матеріал»⁵ і подає коротку інформацію про шлях становлення співака від перших спроб вокального вишколу у Львові (в Ч. Заремби) до вдосконалення в Мілані, звертає увагу на ті зміни, які відбулися в голосі співака. Передусім, зазначає Людкевич, «краска і скаля тенора пробилася зовсім виразно, а навіть явилася зовсім нормально і гарно емітоване *piano* поруч з *grimmim* та ясним *fortissimo*»⁶. Відтак Людкевич робить абсолютно слушний висновок, що ці прикмети дали співакові змогу тепер переконливіше відтворити артистичну інтерпретацію пісень та оперних арій, адже ще донедавна, на переконання рецензента, він не міг похвалитися достатньою співацькою культурою.

Позитивно відгукується С. Людкевич і про два сольні концерти в рецензії під назвою «Два концерти. «Вечір пісень» п. Галі П'ясецької і концерт п. Р. Любінецького» (Діло, 1923). Описуючи концерт співачки Г. П'ясецької, рецензент із прихильністю відзначає її хоч і не так значні голосові й технічні можливості, проте вдалий підбір репертуару, вроджену інтелігентність, тонку музикальність, гарну школу й вокальну ерудицію. Аналізуючи концерт Р. Любінецького, пише про позитивне враження від його виступу. Найбільша сила співака – це його «гарний шовковий ліричний тенор, даний з природи, а витончений і вишляхтнений чудовою школою, притім доволі великий і об'ємний волюмен середини з легкою горою творять основу його артистичного вокального стилю»⁷. Також С. Людкевич зазначає, що співак належить до небагатьох, котрі, здобувши собі європейську марку, «притім не зірвали духовного зв'язку зі своєю рідною сферою»⁸.

Отже, розвиток голосу, підкріпленого талантом і вродженим артистизмом, С. Людкевич пов'язує з кропіткою працею кожного співака над собою, над його відповідним технічним вишколом і вдосконаленням природних якостей, які в ті часи можна було продовжити здобувати на ґрунті італійської, німецької чи іншої західноєвропейської школи. І як надбудова – осягнення розуміння виконавської культури, яка пов'язана з технічною основою, гнучкістю голосу, виконавськими можливостями, розумінням інтерпретації твору, відповідною співацькою манерою та музикантським мисленням кожного виконавця.

Найбільш розлогі статті й матеріали С. Людкевич присвятив найвидатнішим виконавцям – співакам Олександрові Мишущі й особливо Модестові Менцинському, з яким

³ Людкевич С. Музичний огляд. Концерт М. Маслока, В. Барвінського і Чабанівної. Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи / упоряд., ред., вступ. стаття і примітки З. Штундер. Львів : Дивосвіт, 2000. С. 456.

⁴ Там само.

⁵ Людкевич С. Фортепіанний вечір п. В. Божейко. Концерт п. М. Голинського. Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи / упоряд., ред., вступ. стаття і примітки З. Штундер. Львів : Дивосвіт, 2000. Т. 2. С. 489.

⁶ Там само.

⁷ Людкевич С. Два концерти. «Вечір пісень» п. Галі П'ясецької і концерт п. Р. Любінецького. Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи / упоряд., ред., вступ. стаття і примітки З. Штундер. Львів : Дивосвіт, 2000. Т. 2. С. 475.

⁸ Там само.

його не раз зводила щаслива творча доля ще наприкінці XIX століття в концертних виступах та інших імпрезах. Про Крушельницьку – лише невеликий спомин. *«Так склалися обставини, – писав автор, – що мені не пощастило бачити і чути нашу славну оперну артистку Соломію Крушельницьку хоч би в одній з найбільших ролей її величезного репертуару – від Верді до Монюшка і від Вагнера до Мейєрбера. Але деякі зустрічі з нею дозволили мені, хоч і не зовсім повно, уявити мистецькі достоїнства і душевне багатство великої артистки»*⁹. Наших видатних співаків, яким пощастило вповні реалізувати себе на «чужинському» ґрунті, Людкевич зачисляє до когорти тих, котрі *«до виняткових голосових даних і співочого таланту долучили високу мистецьку культуру...»*¹⁰.

Отже, для двох наших співаків – Мишуги й Менцинського – С. Людкевич формує глибші, більш проникливі характеристики їхньої вокальної майстерності, манери співу, інтерпретації, як видається, змальовує їхні творчі портрети крізь призму осмислення головних засад філософського напрямку, який розглядає особистість як «persona» (у), що в праці над собою творить себе саму і світ навколо себе, від якого при вдалому збігові обставин, але в проявленні волі й невичерпного бажання навчатися може черпати необхідні знання, здобувши можливість професійно творити, оволодіває свободою творчості й у підсумку сама стає джерелом і результатом цієї творчості. А й справді, згадуючи біографії наших уславлених співаків, звертаємо увагу насамперед на те, наскільки міцно вони зуміли проявити силу волі, велике прагнення до науки співу й до інших, дотичних до цієї науки, знань, і певною мірою вже на початках своєї співацької діяльності в непростих тогочасних умовах починали *творити себе самих*. У їхніх біографіях відображаються провідні факти буття, пояснення мотивів, вчинків, зрештою, поведінки кожного з них у конкретний часовий відтин за певних обставин. При тім кожен із них, за словами Людкевича, має *«своє окреме, яскраво зарисоване та нічим не подібне до інших мистецьке і психічне обличчя»*¹¹.

Аналізуючи згадані статті, доходимо висновку, що С. Людкевич майстерно підводить читача до глибокого розуміння того, якими рисами повинні наповнюватися характеристики співака та його голосу як інструменту, яким саме має бути цей «інструмент». Людкевич, безумовно, володів прекрасно виробленим упродовж тривалого часу так званим «вокальним слухом», оскільки сам співав, плідно працював з співаками й артистами хорів, його чутливе вухо реагувало на всі тонкі відтінки звуку – від тембральних барв, акустичних можливостей голосу, культури звуку – до художньої інтерпретації того чи іншого твору тим чи іншим виконавцем, а також мав можливість безпосереднього сприйняття й аналізу кожного описаного «живого» виступу.

У статті «Олександр Мишуга як артист і вчитель співу» С. Людкевич знайомить нас зі співаком як із яскравим представником італійської школи бельканто. Він пише: *«Ідеалові чистого, непорочного бельканто залишився Мишуга вірним та був його впертим визнаємцем до кінця свого життя, як артист-співак, та опісля, як учитель сольного співу <...>»*¹². Подальший текст статті допомагає зрозуміти світ звукової аури артиста: *«... хто*

⁹ Людкевич С. Спомин про С.Крушельницьку. *Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи / упоряд., ред., вступ. стаття і примітки З. Штундер*. Львів : «Дивосвіт», 1999. Т. 1. С. 439.

¹⁰ Там само.

¹¹ Людкевич С. Олександр Мишуга як артист і вчитель співу. *Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи / упоряд., ред., вступ. стаття і примітки З. Штундер*. Львів : Дивосвіт, 1999. Т. 1. С. 430.

¹² Там само. С. 432.

хоч раз у житті вслухався в тембр голосу Мишуги, що в середнім регістрі нагадував віолу, а вгорі – віолончель (не навпаки!), до того ж з якимсь дивним, немов задушевним відголосом, – хто бодай раз із грамофонних кружків почув одну його типову, незрівнянну фразу з партії Йонтека з «Гальки» або хоч би з каватини Фауста, той певно не зважився б і не захотів би був ніколи домагатися від співака, щоб він замінив ті ефекти на які інші, щоб він приноровив свій артизм до таких одчайдушних вибухів, які є, наприклад, у Лисенка «Нехай, брате!» або «День і ніч ревуть гармати», бо тим він міг би легко звести нанівець увесь питомий чар, красу та саму істоту свого артизму»¹³. Відтак, змальовуючи особливості чаруючого тембру й загалом можливостей голосового інструменту співака, Людкевич дає вичерпне пояснення, чому О. Мишуга так упереджено (обережно) ставився до творчості Лисенка, з яким його, між іншим, єднали творчо-професійні й дружні стосунки.

З подальшого викладу думок Людкевича в цій статті перед нами постає *творчо-психологічний* портрет співака, сповнений глибокого емоційного тла, яким так переконливо наповнював усе своє єство: «*Мишуга при виконанні кожного твору, великої оперної партії чи маленької пісні був завжди повним артистом, що має тонке відчуття форми і пропорції, а при тім економії виразових засобів та дистинкції. Він ніколи не перебориць непотрібно в експресійних чи динамічних красках, не накидався слухачеві передчасно. Кожна його градація мала завжди заокруглену лінію; вибухи та яскраві акценти були в нього рідкі та помірковані. Зате ж у кожній арії чи пісні Мишуга мав «свої» моменти, у яких він немов концентрував усі свої мистецькі та голосові засоби, давав цілого себе, усю свою душу, добував у цьому стільки могутньої сили й виразу, що потрясав слухачами»¹⁴. Відтак Людкевич зауважує, що «*Мишуга, мабуть, тим і був великий і розумний артист <...>, що не дав свого голосу і таланту на поталу експериментам, що йому не підходили, та залишився скрізь і завжди тільки собою, повним паном і царем у своїй мистецькій домені»¹⁵. Отже, декілька рясних цитувань важливих думок статті можуть підтвердити тезу про можливість митця-співака як особистості володіти свободою творчості, бути джерелом і результатом цієї творчості.**

Постаті М. Менцинського С. Людкевич присвятив декілька відомих нам дописів. Опрацьовуючи свою першу статтю «*Модест Менцинський як оперний співак*» (1918), автор цікавиться тогочасною зарубіжною критикою на виступи співака, здійснюючи докладний огляд, й отримує підтвердження, що Менцинський вважається однією з найліпших оперних сил Німеччини й одним із найкращих виконавців Вагнера. «*У Стокгольмі, – пише Людкевич, – Менцинський був паном ситуації, без конкуренції <...> Кельн вважає його донині своєю першою силою, якої не мав з давніх літ»¹⁶. Автор звертає увагу на голос співака – великий, металевий і здоровий, без сліду якогось сентиментального тембру. А дикція! Вона не тільки кришталєво-чиста і ясна; вона має ще одну, незвичайно рідкісну для тенора прикмету – «*не тільки ніде і ніколи не мішає красі й повноті звука, а, навпаки, все і всюди ідеально зливається з тембром голосу і підкреслює та увиразнює різні потрібні нюанси»¹⁷.**

¹³ Там само. С. 433.

¹⁴ Там само. С. 433.

¹⁵ Там само. С. 433.

¹⁶ Людкевич С. Модест Менцинський як оперний співак. Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи / упоряд., ред., вступ. стаття і примітки З. Штундер. Львів : «Дивосвіт», 1999. Т. 1. С. 416.

¹⁷ Там само.

У подальшому викладеному матеріалі статті також можемо віднайти *творчо-психологічний* портрет митця. З одного боку, пише Людкевич, великі голосові й інші фізичні особливості *«при його високій інтелігенції і гордому змаганні до опанування високих, недешевих завдань штуки – дозволили твердій німецькій школі зробити з нього майже ідеального, класичного виконавця ролей Вагнера, різкий, декламований стиль якого він трохи вигладжує мелікою, без втрати для його драматичної пластики і характеристики»*¹⁸; з іншого ж боку, його м'яка, лірична вдача й музикальна схильність до мелізму *«заставляють його час від часу дати серцю волю, полюбувати голос розкішними аріями Верді, або навіть аріями Йонтека з «Гальки», якими Менцинський зумів у нас здобути серця львівської публіки, може не гірше старого Мишуги»*¹⁹.

Ця різнобарвність виконавського стилю в репертуарі Менцинського наштовхує Людкевича на важливий *підсумковий висновок*: визнаючи велике багатство й навіть певну всебічність фізичних і духовних якостей Менцинського як вокального артиста, автор пояснює цю появу *психологічним* роздвоєнням у його артистичній індивідуальності, а саме: між його українським походженням і присвоєною собі чужоземною культурою. *«Його українська вдача, – пише Людкевич, – податлива на всякі культурні враження і впливи, хоч і так легко вміла опанувати вікову європейську культуру, все-таки не дозволила себе зовсім занаястити; і Менцинський, в якому б оперному стилі не доводилося йому виступати, з'являється перед нами не як німецький або італійський співак, а як український артист, котрому припинений розвій нашої музики не дозволив удома виховатись і вирости»*²⁰. І хоча останній штрих у цій статті здійснено в опорі на співака як українського артиста, блискучого виконавця українських солоспівів, продовження та поглиблення цієї думки знаходимо в наступній статті Людкевича «Модест Менцинський і українська пісня» (1919). Тому надалі ще декілька абзаців, які варто б подати в контексті означеної теми.

Для Модеста Менцинського саме творчість Лисенка була особливо близькою та зрозумілою. С. Людкевич писав: *«Мабуть, без перебільшення можна сказати, що Менцинський уперше показав у Галичині, а може, і взагалі в Україні, музику до «Кобзаря» в її найкращому і найвірнішому вигляді і став першим класичним виконавцем у нас стилю М. Лисенка <...> Ніхто, мабуть, тут досі не може забути того велетенського враження, яке зробив Менцинський виконанням пісень «За думою дума», «Гомоніла Україна» або «Гетьмани, гетьмани» <...> Справді, так виконувати ці пісні не міг би ніякий чужий артист, хоч би і найбільший, а лиш український з крові і кості...»*²¹. Зауважу, що особливості інтерпретації солоспівів М. Лисенка М. Менцинським в оцінці Станіслава Людкевича вичерпно розкриває в статті Ганна Карась²². Також цікавою та інформативною є публікація Ірини Криворучки під назвою «Наш не свій»: Модест Менцинський в оцінці Станіслава Людкевича»²³.

¹⁸ Там само.

¹⁹ Там само.

²⁰ Там само.

²¹ Людкевич С. Модест Менцинський і українська пісня. *Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи / упоряд., ред., вступ. стаття і примітки З. Штундер*. Львів: «Дивосвіт», 1999. Т. 1. С. 421–422.

²² Карась Г. Інтерпретація солоспівів Миколи Лисенка Модестом Менцинським в оцінці Станіслава Людкевича. *Актуальні питання гуманітарних наук. Серія «Мистецтвознавство»*. 2023. Вип. 62. Том 1.

²³ Криворучка І. «Наш не свій»: Модест Менцинський в оцінці Станіслава Людкевича. URL: <https://ludkevych.in.ua/nash-ne-svij-modest-menczynskij-v-oczinzi-stanislava-lyudkevycha/>.

Оповідючи про «нашого не свого» оперного артиста європейської міри, С. Людкевич зазначає, що саме він найбільше «*намагався втримати свій зв'язок з нами, то проте, може, менше всіх нам близький своїм артистичним життям і світоглядом*»²⁴. «*Правда, – продовжує думку автор, – тут злучились всі гарні голосові й інші прикмети нашого співака-артиста, уся його висока штука і культура для відтворення краси поезії і музики, але над ними всіма панувало та ними руководило щось інше: це його щиросердечне українське почування, якого він набрався замолоду, та яке не встигло ще потахнути на чужині, а всією силою виривалось на волю при стрічі з рідною сферою*»²⁵.

Висновки. Аналізуючи мистецтвознавчий доробок Станіслава Людкевича (статті, рецензії) про наших славетних співаків, підсумуємо таке: 1) матеріали вченого дають можливість прослідкувати за музичним життям Галичини та Львова впродовж тривалого часу, ознайомитися з іменами виконавців, репертуаром і рівнем виконання, а також почерпнути об'єктивну інформацію про виконавську творчість наших співаків, про їхні голосові якості, манеру співу й виконавсько-артистичні можливості з увиразненням «мистецького і психологічного обличчя» кожного з них; 2) аналіз умісту означених праць спонукає до розуміння сутності того, що, презентуючи свій багаж досягнень як свідчення плідної взаємодії різних культур, наші славні майстри вокального виконавського мистецтва промовисто засвідчили: непересічний талант та унікальний голос, а також велика жага до пізнання вершин сценічної виконавської майстерності можуть створити образ співака як *креативної особистості*, яка творить себе саму і світ навколо себе, володіє свободою творчості й сама є джерелом і результатом цієї творчості; 3) у багатій мистецтвознавчій спадщині вченого виокремлюємо надважливу думку, яка червоною ниткою проходить через його численні дослідження: незважаючи на «*чужий ґрунт під ногами*», наші славетні співаки зуміли зберегти у своїх душах рідний дух, який «*був надто свіжий та здоровий, а їх питома національна культура надто багата та сильна, щоб вони могли загубитися навіть серед чужого поля*»²⁶.

Література

1. Карась Г. Інтерпретація солоспівів Миколи Лисенка Модестом Менцинським в оцінці Станіслава Людкевича. *Актуальні питання гуманітарних наук. Серія «Мистецтвознавство»*. 2023. Вип. 62. Том 1.
2. Карась Г. Музична культура української діаспори у світовому часопросторі ХХ століття : монографія. Івано-Франківськ : Тіповіт, 2012. 1164 с.
3. Климчук В.О., Мойсієнко Я.В. Життєвий шлях творчої особистості: принципи біографічного дослідження. *Соціальна психологія*. 2007. № 6. С. 32–44. <https://eprints.zu.edu.ua/4124/1/4/pdf>.
4. Криворучка І. «Наш не свій»: Модест Менцинський в оцінці Станіслава Людкевича. URL: <https://ludkevych.in.ua/nash-ne-svij-modest-menczynskij-v-oczinczi-stanislava-lyudkevycha/>.
5. Людкевич С. Виступи Модеста Менцинського на сцені й естраді в Кельні. *Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи / упоряд., ред., вступ. стаття і примітки З. Штундер*. Львів : Дивосвіт, 1999. Т. 1. С. 427–428.
6. Людкевич С. Два концерти. «Вечір пісень» п. Галі П'ясецької і концерт п. Р. Любінецького.

²⁴ Людкевич С. Модест Менцинський як оперний співак. *Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи / упоряд., ред., вступ. стаття і примітки З. Штундер*. Львів : Дивосвіт, 1999. Т. 1. С. 414.

²⁵ Людкевич С. Модест Менцинський і українська пісня. *Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи / упоряд., ред., вступ. стаття і примітки З. Штундер*. Львів : Дивосвіт, 1999. Т. 1. С. 422.

²⁶ Людкевич С. Олександр Мишуга як артист і вчитель співу. *Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи / упоряд., ред., вступ. стаття і примітки З. Штундер*. Львів : Дивосвіт, 1999. Т. 1. С. 430.

- Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи / упоряд., ред., вступ. стаття і примітки* З. Штундер. Львів : Дивосвіт, 2000. Т. 2. С. 474–475.
7. Людкевич С. Йому належить одне з перших місць. *Модест Менцинський: Спогади. Матеріали. Листування / авт.-упоряд. М. Головащенко. Київ : Рада, 1995. С. 44–46.*
 8. Людкевич С. Лисенко в моєму житті. *Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи / упоряд., ред., вступ. стаття і примітки* З. Штундер. Львів : Дивосвіт, 1999. Т. 1. С. 387–389.
 9. Людкевич С. Концерт Прокоповича-Орленка і С. Стадникової в Перемишлі. *Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи / упоряд., ред., вступ. стаття і примітки* З. Штундер. Львів : Дивосвіт, 2000. Т. 2. С. 450–451.
 10. Людкевич С. М. Менцинський (Фрагмент спогадів). *Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи / упоряд., ред., вступ. стаття і примітки* З. Штундер. Львів : Дивосвіт, 1999. Т. 1. С. 429.
 11. Людкевич С. Модест Менцинський. *Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи / упоряд., ред., вступ. стаття і примітки* З. Штундер. Львів : «Дивосвіт», 1999. Т. 1. С. 425–426.
 12. Людкевич С. Модест Менцинський і українська пісня. *Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи / упоряд., ред., вступ. стаття і примітки* З. Штундер. Львів : Дивосвіт, 1999. Т. 1. С. 419–424.
 13. Людкевич С. Модест Менцинський як оперний співак. *Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи / упоряд., ред., вступ. стаття і примітки* З. Штундер. Львів : «Дивосвіт», 1999. Т. 1. С. 414–418.
 14. Людкевич С. Музичний огляд. Концерт М. Маслока, В. Барвінського і Чабанівної. *Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи / упоряд., ред., вступ. стаття і примітки* З. Штундер. Львів : Дивосвіт, 2000. Т. 2. С. 456–458.
 15. Людкевич С. Олександр Мишуга як артист і вчитель співу. *Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи / упоряд., ред., вступ. стаття і примітки* З. Штундер. Львів : Дивосвіт, 1999. Т. 1. С. 430–438.
 16. Людкевич С. Спомин про С. Крушельницьку. *Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи / упоряд., ред., вступ. стаття і примітки* З. Штундер. Львів : Дивосвіт, 1999. Т. 1. С. 439–440.
 17. Людкевич С. Фортепіанний вечір п. В. Божейко. Концерт п. М. Голинського. *Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи / упоряд., ред., вступ. стаття і примітки* З. Штундер. Львів : Дивосвіт, 2000. Т. 2. С. 489–490.
 18. Модест Менцинський: Спогади. Матеріали. Листування / авт.-упоряд. М. Головащенко. Київ : Рада, 1995. 462 с.
 19. Олександр Мишуга. Спогади. Матеріали. Листи / авт.-упоряд. М. Головащенко. Київ : Музична Україна, 1971. 779 с.
 20. Попович О. Біографія як феномен та об'єкт культури. *Гуманітарний часопис*. 2011. № 2. С. 96–103.
 21. Штундер З.С. Людкевич як музикознавець, фольклорист і музичний критик. *Людкевич С. Дослідження, статті, рецензії, виступи / упоряд., ред., вступ. стаття і примітки* З. Штундер. Львів : Дивосвіт, 1999. С. 5–28.

